

DE
REGIONE ET MORIBUS
CANADENSIIUM
SEU BARBARORUM
NOVÆ FRANCIAE

Auctore JOSEPHO JUVENCIO, Societatis
Jesu, Sacerdote.

Ex Historiæ Soc. Jesu. Lib. xv. Parte v, impressa

ROMÆ:
Ex Typographia Georgii Plachi
M. D. CC. X.

Editio viginti quinque exemplaria. O'C.

TABULA RERUM

	Page.
I F LUMINA <i>Novæ Franciæ;</i> <i>soli natura; feræ, pisces,</i> <i>aves, &c.</i> - - - - 5	
II <i>Canadensium domus & res famili-</i> <i>aris; morbi; ægrorum cura &</i> <i>mortuorum</i> - - - - 16	
III <i>Belli gerendi ratio; arma; crude-</i> <i>litas in captivos</i> - - - - 27	
IV <i>Indoles animi: corporis cultus;</i> <i>cibi, convivias; supellex; religio,</i> <i>& superstitiones</i> - - - - 33	

DE
REGIONE ET MORIBUS
NOVÆ-FRANCIÆ
BARBARORUM.

CAPUT I.

FLUMINA NOVÆ FRANCIÆ; SOLI NATURA;
FERÆ, PISCES, AVES, &c.

DUO sunt in Nova Francia
maiores fluvii. Unus ab indi-
genis Canada nominatus, &
à quo tota regio nomen traxit, nunc
fluvius Sancti Laurentii dicitur, & ab
occasu in ortum amplissimo fluit alveo.

B

Alter, cui nomen Mississipus, per vasta,
 & ignota magnam adhuc partem, terrarum spatia fertur à Septentrione in Meridiem. Habent hoc singulare huius regionis fluvii, quod certis in locis ex editiore solo præcipitant in humiliorem planitiem ingenti cum strepitu. Ea loca saltus vocant Franci. Catadupa recte dixeris, qualia in Nilo celebrantur. Aqua tota fluminis, in morem arcuati fornicis, ita sæpe cadit, ut infra suspensum altè amnem sicco vestigio transire liceat. Barbari, cum huc ventum est, suas naviculas, è levi compactas cortice, imponunt humeris, & in placidam fluminis, alveo depressiore fluentis, partem eas deportant, cum farcinulis. Urbs Novæ Franciæ primaria Kebecum nuncupatur, S. Laurentii fluvio imposita. Cælo salu-

bri tota regio utitur ; at hyeme frigida, & diuturna vexatur. Hanc efficit partim fluminum & lacuum crebritas ; partim opacitas & amplitudo nemorum, quæ vim folis calidam infringunt ; denique nivium copia, quibus terra tres quatuorve menses, in iis locis quæ ad Boream propius accedunt, & eidem ac vetus Gallia parallelo subjacent, continenter inhorrescit. Humus omnium arborum plantarumque feracissima, præfertim ubi excisæ silvæ locum culturæ majorem præbuerunt. Quadrupedes eadem, quæ in Europa : nonnullæ regionis propriæ sunt, ut alces. Magnam belluam indigenæ appellant. Id nominis invenit à mole corporis : bovem enim æquat magnitudine. Mulum capite refert ; cervum cornibus, pedibus, & cauda. Eam

canibus immiffis barbari agitant; defatigatum conficiunt jaculis & miffilibus. Si defunt venatici canes, ipfi vicem illorum obeunt. Per medias quippe nives incredibili celeritate gradiuntur, ac ne corporis pondus veftigia pedum altius in nivem deprimat, fubfternunt plantis, inferuntque pedibus, lata reticula, illis fimillima, quibus pilam lufores vulgò pulfant. Hæc reticula, fpatium nivis ac foli fatis magnum amplexa, currentes facile fuftinent. Alces vero crura exilia defigens alte in nivem, ægrè fe expedit. Illius canibus vefcuntur, teguntur pelle, ungula pofterioris finiftri pedis fanantur. Huic ungulæ mira quædam & multiplex virtus ineft, medicorum celeberrimorum teftimonio commendata. Valet in primis adverfus morbum co-

mitialem, five admoveatur pectori, qua parte cor micat; five indatur palæ annuli, quem digitus lævæ minimo proximus gestet; five demum teneatur in ejusdem finistræ vola, in pugnum contracta. Nec minorem vim habet ad sanandum pleuritidem, capitis vertigines, & sexcentos alios, si credimus expertis, morbos.

Alterum animantis genus illic notissimum & frequentissimum est fiber, cujus pelle, cum Europæis mercibus mutanda, commercii Canadensis ratio fere tota constat. Color castaneæ colorem imitatur; modus corporis idem, qui exigui vervecis: curti pedes & ad natandum compositi, nam in aquis perinde ac in terra degit; cauda glabra, crassa & plana, quæ natanti pro gubernaculo fit: dentes duo, majores ceteris,

ex ore utrimque prominent: iis tanquam gladio & ferra utuntur fibri ad arbores exscindendas, cum domos extruunt; in iis enim fabricandis mira polent industria. Eas ponunt ad lacuum fluviorumve ripas: muros è stipitibus componunt, interjecto cespite uliginoso ac tenaci, calcis instar; vix ut multa vi effringi opus & convelli possit. Tota casæ fabrica variis contignationibus distinguitur: infirma è transversis lignis crassioribus constat, instratis de super ramis, ac relicto foramine & ostiolo, per quod in fluvium subire, cum videtur, possint: Hæc modice supra fluminis aquam exstat, aliæ affurgunt altius, in easque, si fluvius intumescens imum tabulatum vicerit, se receptant. In una è superioribus contignationibus cubant; præbet molle

stratum alga ficcior, & arborum muscus, quo se tutantur a frigore; in altera penum habent, & provisa in hyemem cibaria. Ædificium fornicato tecto clauditur. Sic hyemem exigunt: nam æstate, opacum in ripis frigus captant, aut undis immerfi calores æstivos fugiunt. In una sæpe domo ingens, & multorum capitum familia stabulatur. Quod si loci premuntur angustiis, discedunt juniores ultro, & sua sibi domicilia moliuntur. In eam curam incumbunt sub prima autumnii frigora, & mutuas sibi invicem operas commodant, tum ad secanda ligna, tum ad comportanda, ita ut plures uni eidemque succedant oneri, & ingentia ramalia, nemorisque stragem, debehant. Si quem fluvium nanciscuntur ad suos accommodatum usus, non ta-

men fatis alto gurgite, ſtruunt aggerem
 coercendis aquis, donec ad idoneam
 altitudinem affurgant. Ac primo qui-
 dem arbores grandiores arrodendo
 dejiciunt: deinde tranſverſas ab una
 ripa ducunt ad alteram. Duplicem
 verſum & ordinem arborum faciunt;
 relicto inter illas obliquè ſic poſitas
 ſpatio ſex fere pedum, quod referciunt
 cæmentis, argilla, ramis, tam ſolenter,
 nihil ut perfectius à ſummo architecto
 expectes. Operis longitudo major
 minorve eſt, pro fluvii, quem coercere
 volunt, modo. Ducenûm aliquando
 paſſuum ejusmodi aggeres reperti. At,
 ſi amnis plus juſto intumeſcit, diffrin-
 gunt aliquam molis partem, ac tantum
 emittunt aquæ, quantum fatis videtur.

Ut feris ſilvæ, ſic piſcibus abundant
 flumina. Unus eſt in Iroquæorum

lacu, de quo nihil à priscis legitur proditum scriptoribus. *Causarus* ab indigenis vocatur: octo pedes longus, aliquando decem. *Craffitudo*, humani femoris; color *leucophæus*, candido tamen propior; squamis totus horret tam duris, tamque validè confertis, ut aciem pugionis, & hastilium, excludant. Caput amplum, & cranio prædure, tanquam casside, munitum. Hinc piscis armati nomen illi à Gallis inditum. Et vero perpetua cum aliis piscibus bella gerit, quorum exitio pascitur. Pro telo rostrum immane gerit, humani brachii longitudine, gemino dentium ordine instructum. Hoc venabulo non solum reliquos mactat pisces, verum etiam avibus, cum mutare dapes cupit, infidiatur & illudit. Eam ob rem occultat se inter

carecta : rostrum exertat aquis, ac paulisper diducit. Sic perstat immotus donec accedant volucres, & incautæ rostro infideant, arundinem aut virgultum ratæ: continuo perfidus insidiator, misellarum pedes contracto rostro stringit, & in gurgitem demersas vorat.

Non minor volucrum est copia, quàm piscium. Certis mensibus palumbes è filvis prorumpunt in agros tanto numero, ut arborum ramos prægravent; quibus postquam infederunt noctu, facile capiuntur, & barbaras mensas regali ferculo cumulant. Præterea in vastissimo sinu, in quem volvit se flumen sancti Laurentii, cernitur exigua insula, seu potius biceps scopulus: insulam volucrum dicunt. Tot enim eò convolant è finitimo pelago,

ut inire numerum nequeas. Indigenæ
 fustibus prædam non difficilem com-
 minuunt, aut pedibus conculcant;
 cymbasque lautis dapibus, & inemptis
 plenas referunt. Ludunt in aquis pas-
 sim anseres, anates, ardeæ, grues, olores,
 fulicæ; & aves aliæ, victum ex undis
 petere solitæ. Peculiare quiddam ha-
 bet una, gallinæ similis, si molem
 spectes; pennæ in tergo nigricantibus,
 subalvo candidis. Pedum alter ungui-
 bus aduncis armatur; alter digitos levi
 & continua pelle junctos habet, qualis
 est anatum; hoc natat, illo pisces
 trahit & eviscerat.

CAPUT II.

CANADENSIVM DOMVS & RES FAMILIARIS;
MORBI; ÆGRORVM CURA & MORTVORVM.

JAM, si mores & indolem gentis requiras, partim vagi degunt, in filvis per hyemem, quò venationis uberioris vocat spes; æstate, ad amnium ripas, ubi præbet facilem annonam piscatus: aliqui pagos incolunt. Casas fabricantur infixis humi perticis: latera corticibus intexunt; pellibus, musco, ramis operiunt fastigia. In media casa focus: in summo tecto foramen, emissarium fumi. Is ægre eluctatus totam, ut plurimum, casam sic opplet, ut coactis habitare in hoc fumo advenis sæpe oculorum acies obtundatur, & hebescat: barbari, du-

rum genus & his affuetum incommodis, rident. Domesticae rei cura, & quidquid in familia laboris est, imponitur feminis. Illae domos figunt, ac refingunt; aquam, & ligna devehunt, cibos apparent: vicem & locum mancipiorum, opificum, & jumentorum, implent. Venationis & belli cura, virorum est. Hinc gentis solitudo, & paucitas. Mulieres enim, ceteroquin haud infundae, his districtae laboribus, neque maturos edere queunt fetus, neque alere jam editos: itaque aut abortum patiuntur, aut partus recentes destitunt, aquationi, lignationi, ceterisque operibus intentae; vix ut trigessimus quisque infans adolescat. Accedit rei medicae incitia, cujus ignoratio, facit ut è morbis paulo gravioribus raro emergant.

Duos maxime fontes morborum statuunt : unum ex ipsa ægrotantis mente ortum, quæ desideret quidpiam, ac tandiu corpus ægrum vexet, dum re desiderata potiatur. Putant enim inesse in hominum unoquoque innata quædam desideria, sæpe ipsis ignota, quibus singulorum felicitas contineatur. Ad ejusmodi desideria & innatas appetitiones cognoscendas adhibent hariolos, quibus hanc divinitus concessam facultatem arbitrantur, ut animorum intimos recessus pervideant. Illi, quodcumque primum occurrit, aut ex quo fieri quæstum aliquem posse suspicantur, ab ægro desiderari pronunciant. Nec dubitant parentes, amici, & consanguinei ægrotantis, quidquid illud sit, quantivis pretii, comparare ac largiri ægro, nunquam postea reposcendum. Ille

dono fruitur, & lucri partem hariolis aspergit; ac sæpe postridiè vita cedit. Vulgo tamen relevantur ægroti, quippe levibustentati morbis: nam in gravioribus timidiores sunt isti præstigiatores, negantque inveniri posse quid ægrotus desideret: tunc eum depositum conclamant, auctoresque sunt consanguineis ut hominem tollant è medio. Ita longiore morbo vexatos necant, aut senio fessos; eamque caritatem summam interpretantur, quia mors ærumnis languentium finem ponit. Eandem benevolentiam adhibent erga pueros parentibus orbatos, quos nullos esse malunt, quam miseros. Alterum fontem morborum esse censent veneficorum occultas artes, & præstigias quas ridiculis cærimoniis conantur averruncare. Sæpe noxios humores ejiciunt

fudando. Certum casæ locum corticibus includunt, ac tegunt pellibus, ne qua possit aer aspirare. Intro congerunt lapides deustos & igne multo faturos. Subeunt nudi & brachia cantitantes jactant. Sed, quod mireris, ab his thermis egressi & sudore diffuentes, hyeme perfrigida, in lacum aut amnem se conjiciunt, de pleuritide securi.

Mortuorum cadavera nunquam efferunt per casæ januam, sed per eam partem, in quam conversus æger exspiravit. Animam putant evolare per camini spiraculum; ac ne moras trahat, casæ pristinæ desiderio, neu puerulorum aliquem discedens afflet, hoc afflatu videlicet moriturum, ut putant; crebro fuste tundunt parietes tugurii, ut eam citius exire compellant. Immortalem esse arbitrantur. Ne porro emoriatur

fame, magnam vim ciborum infodiunt cum corpore; vestes, item, ollas, variamque supellectilem, magno sumptu, & multorum annorum labore conquiritam, ut iis utatur, inquiunt, ac decentius versatur in regno mortuorum. Sepulcra nobilium exstant paulum ab humo: iis perticas in morem pyramidis compactas imponunt: arcum addunt, sagittas, clypeum, & alia militiæ decora: feminarum vero tumulis, torques & monilia. Infantium corpora sepeliunt propter viam, ut eorum anima, quam ab ipsorum corporibus abire longius non putant, illabatur in prætereuntis alicujus feminæ sinum, & adhuc informem animare fetum possit. In luctu vultum inficiunt fuligine. Moniti de funere affines, vicini, & amici concurrunt in funestrum tugurium.

D

Unus aliquis, si mortui conditio ferat, verba facit, neque rationem ullam ex iis prætermittit, quæ ad leniendam ægritudinem à dicendi magistris afferri solent. Excurrit inde mortui laudes : hominem eum natum fuisse admonet, atque adeo morti obnoxium : qui casus emendari nequeant, fieri patientia leviores ; alia id genus in eandem sententiam edisserit. Tertio die funus ducitur. Epulum funebre apponitur toti pago, singulis suam symbolam, nec malignè, conferentibus. Hujus epuli causas afferunt maximè tres : primam, ut communem mærorem leniant : alteram, ut qui amici peregrè ad funus veniunt, accipiantur honestius : tertiam, ut gratificentur extincti Manibus, quem ea liberalitate delectari existimant, & appositis etiam dapibus

passi. Peracto convivio præfectus funeris, quem in singulis familiis clarioribus, certum atque insignem habent, adesse tempus exequiarum proclamat. Omnes continuo lamentari, & ululare. Effertur cadaver propinquorum humeris, intectum fibrinis pellibus, & in feretro, è corticibus juncifve confecto compositum, collectis in glomum artubus, ut eo modo terræ mandetur, inquirunt, quo in alvo materna olim jacuit. Deponitur feretrum in constituto loco, munera quæ quisque offert mortuo, præfiguntur perticis: & appellantur illorum auctores à funeris præfecto: instauratur planctus; denique juvenes ludicro certamine inter se demicant.

Majori sepeliuntur apparatu & luctu, qui aquis obruti perierunt. Nam

eorum cadavera laniantur: carnum pars cum visceribus in ignem projicitur. Id sacrificii quoddam genus est, quo placare cœlum contendunt. Iratum enim esse genti non dubitant, cum in undis quispiam extinguitur: ac si quid rite atque ordine peractum in istis funeribus non fuerit, huic piaculo calamitates omnes, quibus postea conflictantur, acceptas ferunt. Indulgent luctui per annum integrum. Primis diebus decem jacent humi, diu noctuque in ventrem proni: nefas tunc vocem ullam, nisi quæ dolorem significet, mittere; aut accedere ad ignem, aut conviviis interesse. Anno reliquo luctus continuatur, at levius. Omituntur omnia urbanitatis officia, colloquia cum vicinis, congressus amicorum; ac si conjugem amiserint; cœlibes donec

annus fluxerit, perstant. Post octavum aut decimum quemque annum Hurones, quæ natio latè patet, omnia cadavera certum in locum ex omnibus pagis deportant, & in foveam prægrandem conjiciunt. Eum diem Mortuorum vocant. Is ubi de procerum sententia constitutus est, eruunt corpora sepulcris; alia jam consumpta, & offibus vix hærentia; alia putri carne leviter amicta: alia scatentia fœdis vermibus, & graviter olentia. Offa dissoluta in faccos abdunt: cadavera nondum diffuta componunt in sarcophagis, & supplicantium ritu deferunt in destinatum locum, alto silentio, & composito gradu procedentes, non sine suspiriis, & lamentabili eiulatu. Ne vero memoria nobilium, & arte præsertim bellica insignium qui prole carent, intercidat,

eligunt aliquem ætate ac robore florentem, cui demortui nomen imponunt. Ille militum statim delectum habet, ac bellum capeffit, ut præclaro quopiam edito facinore, probet se non tantum nominis, sed etiam virtutis ejus, cui substituitur, heredem esse. Inferioris notæ nomina æterno silentio damnant. Itaque simul ac in pago quispiam è vita cefsit, ejus nomen alta voce pronunciat per omnes casus, ne quis illud temere usurpet. Quod si mortuum tamen appellare necesse fuerit, utuntur verborum circuitione, & præfantur quidpiam, quo mortis ominosa memoria leniatur. Idque si omittatur, accipiunt in gravem contumeliam: neque atrociori maledicto vulnerari filium aut parentem posse putant, quam si huic filius, illi parens, mortuus exprobre-
tur.

CAPUT III.

BELLI GERENDI RATIO; ARMA; CRUELITAS IN
CAPTIVOS.

BELLA temere ac ferociter fufci-
piunt, nulla fæpe, aut perlevi de
caufa. Duces communi fuffragio le-
gunt, eofque vel familiarum præcipua-
rum natu maximos, vel quorum virtus
bellica, aut etiam eloquentia perſpecta
fit. Civili bello nunquam inter ſe con-
currunt; arma in finitimos tantum
movent; neque imperii ac ditionis
proferendæ caufa, ſed ferè ut illatam
ſibi, vel fœderatis, injuriam ulciſcantur.
Gladios, & gravidas nitrato pulvere
fiſtulas, à Batavis & Anglis acceperè,
quibus armis freti, certius & audacius

in hostium, atque adeò Europæorum
perniciem conspirant. Interdum bella
singulari certamine finiunt. Agmina
duo, hinc Montanorum, quos vocant,
inde Iroquæorum confiterant ante
aliquot annos, velut in procinctu. Du-
ces antegressi jam designabant locum
ad aciem explicandam, cum unus al-
terum sic allocutus fertur: Parcamus
nostrorum sanguini, imo nostro: mani-
bus nudis rem agamus. Uter alterum
dejecerit, is vincat. Placuit conditio.
Manus ambo conferunt. Montanus
Iroquæum ita delassavit, dolum artem-
que virtuti miscens ut humi denique
prostratum ligaverit, impositumque
humeris ad suum agmen victor detule-
rit. Clypeos conficiunt è ligno dolato,
plerumque cedrino; paulum ad oras
incurvos: leves, prælongos & peram-

plos, ita ut totum corpus protegant. Jam, ne jaculis aut securibus perrumpantur omnino ac diffiliant, eos intus consuunt restibus ex animalium corio contextis, quæ totam clypei molem continent connectuntque. Non gestant è brachio suspensos, sed funem ex quo pendent, rejiciunt in humerum dextrum : adeo ut latus corporis finistrum clypeo protegatur ; mox ubi jaculum emiserunt, aut ferream difploferunt fistulam, paulum retrahunt dextrum latus, ac finistrum clypeo tectum obvertunt hosti.

In prælio id maximè student, vivos ut hostes capiant. Captis & in suos abductis pagos primum vestes detrahunt ; deinde ungues crudis dentibus singillatim avellunt : tum palo alligatos verberant ad fatietatem. Mox vin-

culis solutos cogunt ire, ac redire, geminum inter ordinem armatorum spinis, fustibus, & ferramentis. Denique, accenso circum foco, lentis ignibus miseros torrent. Interim torosas carnes fodicant candentibus laminis, & verubus, aut recisas ac semiustulatas, fanie fluentes & sanguine, vorant. Nunc tædis ardentibus, totum corpus, ac præsertim hiatus vulnerum, pertendant: nunc detracta capitis cute inspergunt nudæ calvæ favillam, & fervidos cineres: nunc brachiorum nervos ac pedum vellunt, lancinant, aut hebeti fecant lente ferro, derepta parumper cute, in pedis malleolo, & manus carpo. Sæpe cogunt captivum infelicem ingredi per subjectos ignes: aut frustra suæ carnis mandere, ac vivo sepulcro condere. Hujusmodi carnificinam non

pauci è Patribus Societatis pertulere. Hanc porro extrahunt in multos dies ; utque novis cruciatibus tristis víctima suppetat, intermittunt eosdem aliquandiu, donec ad extremum fatiscant corpora, & concidant. Tunc è pectore cor avellunt, torrent subjectis prunis ; & cruore conditum juvenibus avidè comedendum objiciunt, si captivus suppliciorum acerbiter generosè fuerit perpeffus : ut viri fortis, inquiunt, masculum robur juvenus bellatrix comibat. Laudatur qui rogum, cultros, vulnera, irretorto vultu aspexerit, & exceperit : qui non ingemuerit, qui risu cantuque tortoribus illuferit : nam canere tot inter mortes, amplum ac magnificum esse putant. Itaque cantilenas ipsi multo ante componunt, quas capti, si fors ferat, recitent.

Reliqua multitudo cadaver abfumat in
ferali convivio. Dux refervat sibi ver-
ticis pellem cum coma, monumentum
victoriæ, trophæum crudelitatis.

CAPUT IV.

INDOLES ANIMI : CORPORIS CULTUS :
CIBI, CONVIVIA : SUPELLEX : RELIGIO,
& SUPERSTITIONES.

SIC hostes accipiunt : at domi colunt pacem, rixasque diligenter cavent, nisi quas ebrietatis impotentia excitavit. Fortunati, si nunquam illis hanc pestem Europa importasset ! Iraſci ne norunt quidem, ac vehementer initio mirabantur, cum inveherentur Patres in vitia pro concione, eosque furere exiſtimabant, qui pacatos inter auditores, & amicos, tanta contentione ſe jaſtarent. Liberalitatis & munificentiae famam aucupantur : ſua

largiuntur ultro ; ablata vix repetunt : nec fures aliter, quam rifu & fannis ulciscuntur. Si quem oborta fimultate nefarie aliquid moliri fufplicantur, non minis deterrent hominem, fed donis. Ex eodem concordiaë ftudio fit ut affentiantur ultro, quidquid doceas ; nihilo tamen fecius tenent mordicus infitam opinionem aut fuperftitionem : eoque difficilius erudiuntur. Quid enim agas cum annuentibus verbo & concedentibus omnia ; re nihil præftantibus ? Miferorum egeftatem benignè fublevant ; viduarum ac fenum fufstantant orbitatem, nifi cum fenio ætas victa marcet, vel morbus gravior incidit : tunc enim abrumpere infelicem vitam fatius arbitrantur, quàm alere ac producere. Quæcumque calamitas ingruat, nunquam fe dimoveri

de animi tranquillitate patiuntur, qua felicitatem potissimum definiunt. Inediam multorum dierum, morbos, & ærumnas lenissime & constantissimè perferunt. Ipsos partus dolores, licet acerbissimos, ita diffimulant feminæ vel superant, ut ne ingemiscant quidem: ac si cui lacryma vel gemitus excideret, æterna flagraret ignominia, neque virum, à quo duceretur, præterea inveniret. Nihil unquam amicus cum amico, uxor cum viro, cum uxore vir, queritur & expostulat. Liberos mira caritate complectuntur: sed modum non tenent; in eos enim neque animadvertunt ipsi, neque ab aliis animadverti sinunt. Hinc petulantia puerorum & ferocitas, quæ, postquàm se corroboravit ætate, in omne scelus erumpit. Quam autem

erga liberos & familiares comitatem præ se ferunt, eandem cum ceteris civibus suis, ac popularibus, usurpant. Si quis amariore joco quempiam momordit, (nam dicaces vulgo sunt, & in jocos effusi) belle diffimulant, aut vicem reponunt, & absentes remordent; nam præsentibus cavillari, aut coram dictis incescere, religio est. Non aliud libentiùs convicium regerunt laceffiti, quàm si hominem ingenio carere dicant. Scilicet ingenii laudem vindicant sibi; nec temere. Nemo inter illos hebes, ac tardus; quod nativa illorum in deliberando prudentia, & in dicendo facundia, declarat. Auditi quidem sæpe sunt tam appositè ad persuadendum perorare, idque ex tempore, ut admirationem exercitatissimis in dicendi palæstra moverent.

Respondet ingenio corpus, aptum membris, proceritate formosum, robore validum. Idem, qui Gallis, color; tametsi corrumpunt illum unguine, & oleo putri, quo se perungunt; necnon pigmentis variis, quibus sibi pulcri, nobis ridiculi, videntur. Alios cernas naso cæruleo, genis vero & superciliis atratis: alii frontem, nasum, & genas, lineis verficoloribus discriminant: totidem larvas intueri te putes. Ejusmodi coloribus credunt se hostibus esse terribiles; suum pariter in acie metum, quasi velo, tegi: demum pellem ipsam corporis indurari, ad vim hiberni frigoris facilius tolerandam. Præter istos colores induci pro cuiusque libidine ac deleri solitos, non pauci stabiles ac perpetuas avium aut animalium, putà serpentis, aquilæ, bufonis, imagi-

nes imprimunt cuti, hunc in modum. Subulis, cuspidibus, aut spinis collum, pectus, genasve ita pungunt, ut rudia rerum istarum lineamenta effingant: mox in punctam & cruentam cutem immittunt atrum è carbone comminuto pulverem, qui cum sanguine concretus impressas effigies ita inurit vivæ carni, ut eas nulla temporis diuturnitas expungat. Totæ quædam nationes, ea præsertim quæ a Tabaco nomen habet, itemque alia quæ Neutra dicitur, id constanti more ac lege usurpat, nec sine periculo interdum; maxime si est tempestas frigidior, aut debilior corporis constitutio. Tunc enim dolore victi, licet eum ne gemitu quidem significant, relinquuntur animo, & exanimes aliquando concidunt. Laudant oculos exiles, labra repanda &

prominentia : pars radunt comam, pars alunt : his nudum finciput, illis occiput : aliis coma furrigitur in vertice, aliis parcè ad tempora utrimque propendet. Barbam, inftar monftri, execrantur ; ac fi quis in mento fucrefcat pilus, ftatim vellunt. Viri æque ac feminæ imas auriculas pertundunt : & iis inaures è vitro, teftifve pifcium, inferunt. Quo foramen amplius eft, eo cenfent formofius. Nunquam ungues refecant. Europæos rident, qui defluentem è naribus humorem candidis fudariis excipiant, & Quo, inquiunt, rem adeo fordida refervant ifti ? Saltantes curvant arcuatim corpus prono capite, & brachia fic agitant, ut qui farinam manibus fubigunt, raucùm identidem grunientes. Alvum infimam fuccingunt

lato cortice, vel animantis pelle, aut verficolore panno, cetera nudi. Feminae pelles ex humeris & collo promittunt ad genua. Zonas atque armillas, è concha veneria, quam vulgo porcellanam appellamus, aut seta hystricis non infcite contextas, gestant: torques hunc in modum confectos magno habent in pretio. Storeas è marisco (junci marini genus est) satis eleganter elaborant: iis pavimentum sternunt, in iisdem carpunt somnos, aut in vitulorum marinorum, fibrorumve mollibus exuviis. Dormiunt circa focum in mapali medio semper ardentem, si frigus est: sub dio, si æstas.

Mensam, aut cathedram, in casa tota videas nullam; in clunes subsidunt, simiarum instar: is vescentium, is deliberantium, & confabulantium

habitus est. Adeuntes amicos salutant inepto risu; sæpius *ho*, *hho*, *hhhho*, conclamantes. Cum vescuntur, potum dapibus non intermifcent, neque identidem bibunt; sed semel tantum, sumpto cibo. Qui amicos convivio accipit, cum iis neque accumbit, nec ciborum partem ullam attingit, sed epulantibus dividit: aut, si quem adhibet structorem, fedet seorsum jejunos, & spectat. Inter edendum silent: falem averfantur, & condimenta: ossa canibus projicere placulum arbitrantur: igni cremant, vel terræ infodiunt. Si enim, inquiunt, urfi, fibri, & aliæ, quas venando capta-mus, feræ ossa sua permitti canibus, & comminui, rescirent; non tam facile capi se paterentur. Adipem è pinguibus collectum cibis, abstergunt

coma; genis interdum brachiiſve allinunt, elegantia, ut aiunt, cauſa, & valetudinis: nam adipe non ſolum nitere cutem, ſed corroborari membra exiſtimant. Non alio cibo veſcuntur libentius quàm Sagamita. Pulmentum eſt è farina, præſertim Indici tritici, confectum: admixto, quod illis condimentum præcipuè ſapit, oleo. Itaque in conviviis pars dapum prima oleum, aut adeps, in quem concretum & ſpiſſum ita dentes infigunt, ut nos in panem aut pomum. Antequam illis lebetes, cortinæ, aliaque id genus vaſa ærea deferrentur è Gallia, utebantur cacabis è cortice compactis; verùm quia imponi flammis non poterant impunè, hanc ad coquendas carnes artem excogitaverant. Silices plurimos coniciebant in focum, donec penitus

ignem combibissent. Candentes in ollam frigida plenam & carnibus alios atque alios subinde immittebant. Ad hunc modum aqua calefacta carnes citius opinione faciliusque percoquit. Ad tergendas manus utuntur piloso canum tergo, cui illas affricant; item scobe ligni putris. Hæc matribus vice panniculorum est, ad purgandas infantium sordes; hæc instar culcitæ languidis corporibus substernitur. Vasa coquinaria non extergunt. Quo sunt craffo pingui magis oblita, eo melius, illorum judicio, nitent. Turpe ducunt & superbum inambulare inter colloquendum. Odorem mosci graviter ferunt, & meram esse mephitim putant, præ carnis rancidæ, aut adipis mucidi frusto.

Sexcenta sunt ejus generis, in quibus

longiffimè recedunt ab Europæorum institutis: fed ab illorum vitiis propius abfunt, eaque vel æquant, vel fuperant. Gulæ irritamenta, & inimicas bonæ ac fanæ menti potiones, ab Europæis mercatoribus acceperunt, quibus lucri bonus eft odor, etiam ex flagitio, & fclerata nundinatione. Tandiu effe pergunt, dum adefl quod edant: nihil in craftinum, aut hyemem, reponunt: nec famem valde reformidant, quia fe ferre diuturnam poffe confidunt. Conviviis ea lex pofita confenfu moribusque gentis eft, ut omnia fercula confumantur. Si quis edit parciùs, & excufat valetudinem, plectitur, aut ejicitur, ut infulfus, quafi qui vivendi artem nefciat. Primaria fupellectilis domesticæ pars, olla eft, five ahenum, in quo carnes coquuntur.

Opes lebetum numero metiuntur :
 nec regem Galliæ aliam ob causam
 initio magni æstimabant ; quàm quòd
 plures habere ollas dicebatur. Quanta
 fit apud exleges, & omni freno solutos,
 intemperantiæ impunitas & licentia,
 præsertim in adolescentibus, promptum
 est intelligere : nam grandiores natu
 libidinem certis finibus circumscri-
 bunt, cùm æstus cupiditatum defer-
 buit : nec impune est peccanti feminæ.

Religionis apud illos neque lex
 ulla, neque cura. Nullo statuto & certo
 cultu Numen prosequuntur. Esse
 tamen aliquod, velut in sublustri nocte,
 vident. Quod quisque puer aspicit in
 somnis, cum lucefcere ratio incipit,
 hoc illi deinceps numen est, canis,
 ursus, avis. Vivendi normam &

agendi plerumque ducunt è fomniis ut si quem interficiendum, exempli causa, fomniaverint, non conquiescant donec hominem infidiis exceptum necaverint. Piget fabulas referre, quas de mundi opificio comminiscuntur. His implent otiosas & avidas plebis aures harioli, & circulatores nequissimi, impietate quæstuosa. Malorum auctorem genium nescio quem vocant Manitou, ac vehementissime perhorrescunt. Hostem procul dubio generis humani, qui à nonnullis divinos honores & sacrificia quædam extorquet. Circa naturam animarum non levius delirant. Simulacra fingunt corporea, cibi & potionis egentia. Destinatum animabus versus occidentem solem, pagum credunt, in quem obita morte se recipiant : & ubi epu-

lis, venationi, & choreis indulgeant. Hæc enim apud illos fumma.

Cum primum de sempiternis ignibus, & incendiis sceleri destinatis audierunt, immane quantum obstupere: fidem tamen pertinaciter abrogabant, quòd dicerent ibi esse ignem non posse, ubi nihil ligni sit: tum, quænam silvæ alere tot ignes, tam diuturnos, possent? Hæc ratio ineptissima tantam vim apud barbaras mentes habebat, ut iis persuaderi veritas evangelica non posset. Quippe in homine carnali, ut ait è SS. PP. non-nemo, tota ratio intelligendi est consuetudo cernendi. Expugnavit nihilominus pertinaciam sacerdos acer & ingeniosus. Fidenter affirmavit inferorum terram vices obire ligni, & ipsam ardere per sese. Rifu barbaræ

multitudinis exceptus est. Imo, inquit, hujus Avernalis terræ fructum proferam vobis, ut, quoniam verbis divinis non creditis, vestris ipsi oculis credatis. Accendit curiositatem promissi novitas & fiducia. Convenerunt è tota regione ad diem constitutum, & in ingenti planitie, collibus instar amphitheatri cincta, confederunt. Primores gentis duodecim lecti fuere, viri graves & cordati, qui sacerdotem observarent, numquid fraudis ac præstigiarum lateret. Ille sulphuris glebam depromit, dat istis arbitris & cognitoribus tractandam : hanc oculis, naso, manu scrutati, haud dubie terram esse confessi sunt. Aderat olla cum prunis candentibus. Tunc sacerdos populo procul spectante ; inhiantibus, demisso in prunas naso, iudicibus, ex-

cuffit in carbones è sulphurea gleba
particulas aliquot, quæ subito conce-
perunt ignem & odore fetido nares
curiofas impleverunt. Hoc iterum,
ac tertio cum effet factum, affurrexit
multitudo attonita, manum planam
imponens ori, quo gefu fummam
admirationem testantur ; & inferos
effe dicenti Deo credidit.

RERUM INSIGNIORUM INDICULUS.

A LCES <i>consideratio</i>	7
<i>virtus mira ungulæ ejus</i>	8
<i>Angli barbaris gladios et gravidas nitrato pul-</i>	
<i>vere fistulas suppeditant</i>	27
<i>Animarum de natura delirant Canadenses</i>	20, 46
<i>Aves Novæ Franciæ</i>	14
<i>Avis prædatrix</i>	15
 <i>Batavi barbaris arma vendunt</i>	 27
 <i>Canada fluvius</i>	 5
<i>Canadensium domus</i>	16
<i>mulierum labores</i>	17
<i>morbi et ægrorum cura</i>	18
<i>funera</i>	20
<i>bella</i>	27
<i>arma</i>	28
<i>crudelitas in captivos</i>	29
<i>indoles</i>	33
<i>corporis cultus</i>	37
<i>cibi</i>	42
<i>convivia</i>	44

<i>Canadensium supellex</i>	44
<i>religio et superstitiones</i>	45
<i>Captivorum crudelis fors</i>	29
<i>Casæ Canadensium</i>	16
<i>cadavera per januam nunquam efferuntur</i>	20
<i>Casæ fibrorum</i>	10
<i>Causarus seu Piscis armatus</i>	12
<i>Clypei barbarorum</i>	28
<i>Coquendi ratio in cacabis è cortice confectis</i>	42
 <i>Ebrietas ab Europæis discitur</i>	 44
<i>Exequiarum ritus</i>	20
 <i>Feminis imponitur quidquid laboris est</i>	 17
<i>Fibri consideratio</i>	9
<i>Fluvii quid habent singulare</i>	6
<i>Franciæ Novæ descriptio, flumina</i>	5
<i>cælum</i>	6
<i>solis natura</i>	7
<i>feræ</i>	7
 <i>Galliæ rex cur magni æstimabatur</i>	 45
 <i>Hurones diem Mortuorum celebrant</i>	 25
 <i>Infantium mira mortalitas</i>	 17
<i>cur corpora propter viam sepeliunt</i>	21
<i>Infernales ignes esse probat sacerdos</i>	48

<i>Iroquæi bellum cum Montanis singulari certamine finiunt</i>	28
<i>Iroquæorum lacus</i>	12
<i>Kebecum, urbs primaria Novæ Franciæ</i>	6
<i>Magna Bellua, quid</i>	7
<i>Manitoù, genius malorum</i>	46
<i>Mississipus fluvius</i>	6
<i>Montani bellum singulari certamine finiunt</i>	28
<i>Morborum fontes duo</i>	18
<i>Mortuorum festa celebritas apud Hurones</i>	25
<i>Mos Canadensis mortuos suscitandi</i>	25
<i>Naviculæ barbarorum</i>	6
<i>Neutra Natio</i>	38
<i>Numen nullo certo cultu prosequuntur</i>	44
<i>Palumbes absque numero</i>	14
<i>Piscis armatus</i>	13
<i>Patres non pauci Societatis Jesu dire torquentur</i>	31
<i>Religio Canadensium</i>	45
<i>Reticula pedibus substrata ut super nives de am- bulent</i>	8
<i>S. Laurentii fluvius</i>	5, 6
<i>Sagamita quid,</i>	42

H

54

<i>Saltus seu catadupæ in fluviiis</i>	6
<i>Sinus Sancti Laurentii</i>	14
<i>Somniorum vanitas</i>	46
<i>Sudando noxios humores ejiciunt</i>	19
<i>Tabacum, natio ejus nominis</i>	38
<i>Trophæus</i>	32
<i>Volucrum insula</i>	14

ALBANIAE EXCVDEBAT JOEL MUNSELLIUS

MENSE QVINTILIS ANNO

CIO. IDCCC. LXXI.